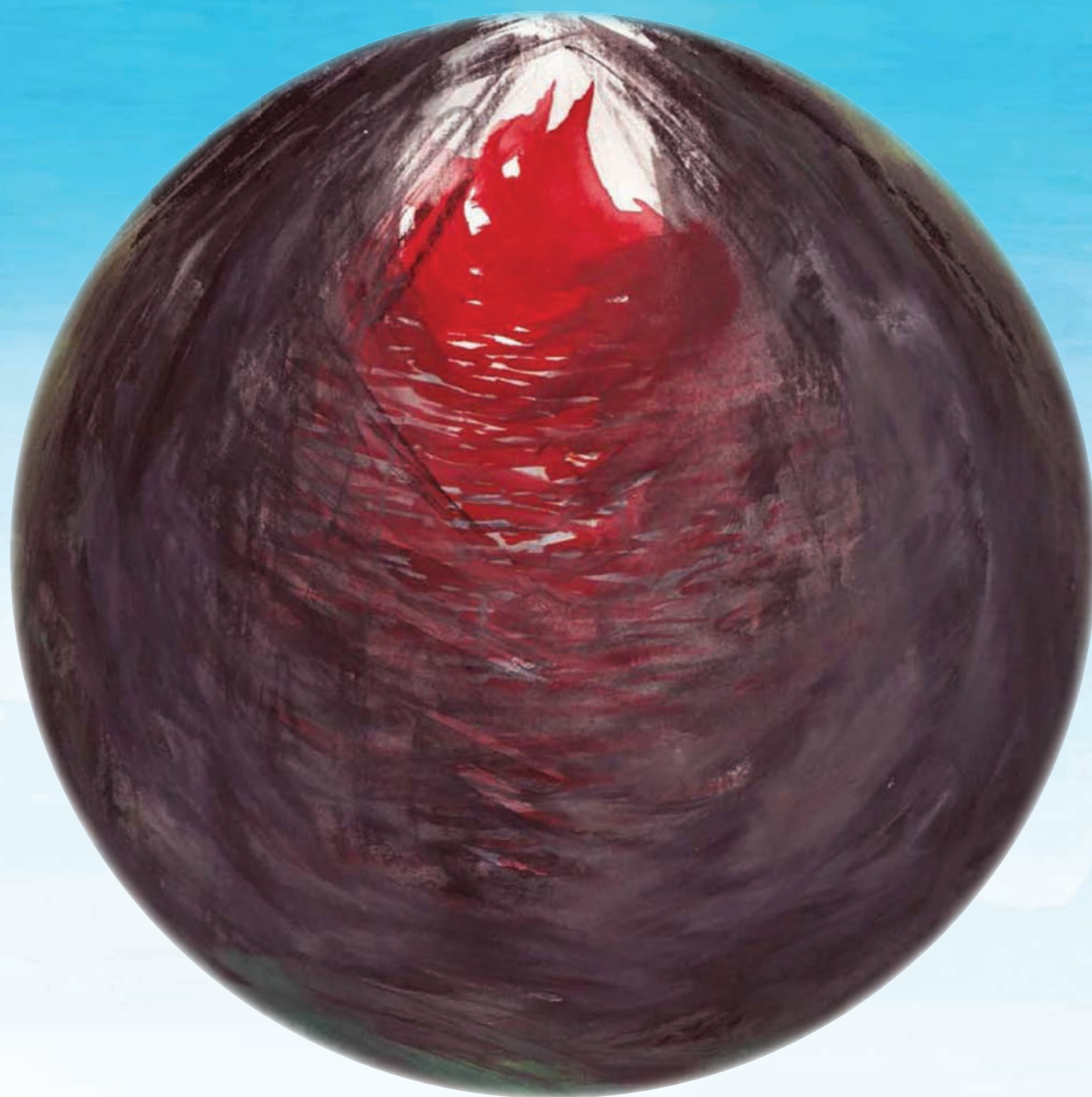

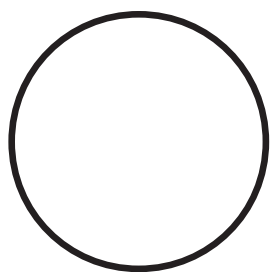
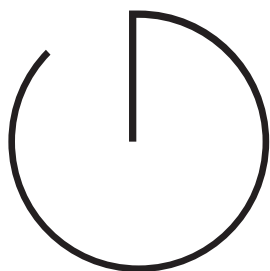
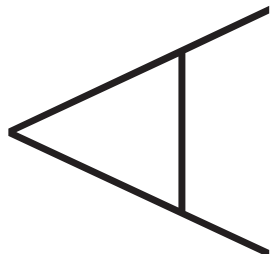
OGLAR

LETO
2017,
ŠT. 33

GLASILO KULTURNEGA DRUŠTVA ZAVRATEC

JUNIJ 2017

UVODNIK

- 2 Uvodnik
- 3 Župnijski pastoralni svet

DRUŽABNA KRONIKA

- 4 Posebnosti zime 2016 – 2017
- 5 Otroško-mladinski pevski zbor župnije Zavratac

KULTURA

- 5 Tone Kralj in naša zahodna meja

INTERVJU

- 8 »Že od malega sem rada masirala«

IZ ZGODOVINE

- 10 Izginule domačije v okolici Zavratac
- 15 Okrogli obletnici cerkve sv. Urha v Zavratacu

ŠOLSKE STRANI

- 16 MAČJI DNEVNIK

JEZIKOVNI KOTIČEK

- 23 Porajajoča se pismenost – most med vrtcem in šolo
- 29 ... še nekaj pogostih pravopisnih vprašanj in odgovori nanje

MALO ZA ZABAVO

- 30 Utrinki Srečkota Rejca
- 30 Čigav je Kovk?

OGLAR – glasilo Kulturnega društva Zavratac
Leto 2017, številka 33

Izdaja Kulturno društvo Zavratac
Uredila Gašper Rejc in Tanja Tuma
Naklada 100 izvodov
Oblikovanje Andreja Uranič, ADA Design, www.ada.si
Tisk NTD, Ljubljana

UVODNIK

TANJA TUMA

Ali je sovražni govor vojna napoved?

Stari bodo radi rekli, da beseda ni konj. Bojim se, da je še mnogo huje, saj so žal danes besede zelo nevarno orožje, predvsem v predvolilnem času, kar smo lahko lani videli v Združenem kraljestvu (Brexit) in Združenih državah, letos v Franciji, bomo pa kmalu tudi v Nemčiji in nazadnje doma, v Sloveniji. Postavlja se vprašanje, ali lahko sovražni govor zaneti in sproži vojno?

Če pogledamo nazaj, vidimo, da so se vse množične morije začele prav s hujskanjem in sovražnim govorom. Naj bodo Judi, Slovani ali Slovenci v času fašizma – značilnost dvajsetega stoletja je, da je politika s propagando nahujkala množice proti določeni skupini ljudi, jim nato odvzela državljanske pravice in jih na koncu pomorila. Zato ni vseeno, s kakšno besedo označujemo soljudi, saj kot vemo, vojna nikoli nikomur ni prinesla nič dobrega. Samo zlo, v čigar zlovešči senci Slovenci še danes trpimo v narodnem razkolu. Sprehod po pokopališču nam pove več kot statistika. Skoraj vsaka družina je v vojni koga izgubila. Na začetku prve svetovne vojne in na začetku druge pa so bile hudobne besede.

In ko se bližajo volitve, najprej predsedniške in nato strankarske, je prav, da na dogajanje gledamo s treznimi očmi in nikomur ne dopustimo manipulacij. Moj glas ne more spremeniti politične pokrajine Slovenije, a tudi moj glas je dokaz, da živim v demokratični deželi. Zato ga zagotovo ne bom dala tistemu, ki bo prepričeval s hujskaštvom in hudobijo. Ker hujskači ne cenijo in gojijo demokracije, ker hujskači zanetijo vojno in vojn je bilo v naših čudovitih zelenih gozdovih že preveč.

Sovražni govor je danes mnogokrat usmerjen proti svobodno mislečim posameznikom, nemalokrat proti ženskam, ki bi jim patriarhalne strukture rade odvzele pridobljene pravice. Ta vlak je k sreči odpeljal, vseeno pa nam vsakodnevno življenje zastrupljajo izrazi sovraštva. Prav z zmerljivkami želi omejiti njihov aktivizem in jih utišati. Tako smo v Turčiji priča pregonu novinarjev, ki so razkrili povezanost predsednika z ekstremnimi islamskimi skupinami. Ploha sovražnih besed z govorniških odrov je v komaj nekaj letih v državi vzpostavila totalitarne razmere, v katerih zapirajo v ječe novinarje, pisatelje, poslance, učitelje in državne uradnike, vse, ki ne tulijo v rog s predsednikom. Namesto besed govori orožje.

Za političnimi programi, ki se oplajajo s sovražnim govorom, je velikokrat tudi osebni interes posameznikov, saj vsaka vojna oplaja proizvajalce in trgovce z orožjem, gorivom in vojnim materialom. Velikim poslovnežem je malo

mar, koga bo zadela krogla, zagotovo ne njih.

Zato je danes žal beseda zelo nevarno orožje, s katerim želijo elite manipulirati ljudi.

A besede so različne. Lahko so tudi plemenite in nas povezujejo. Kot nam iz globin slovenske duše sporoča pesnik, *Edinost, sreča, sprava, k nam naj nazaj se vrnejo...* Vsak dan, ko izrečemo prijazno besedo sosedu, s toplino pozdravimo najbližje in preberemo kakšno lepo misel, lahko utišamo hujskače in prenapeteže ter ustvarimo lepši danes in jutri.

ŽUPNIJSKI PASTORALNI SVET

SAMO ČUK

»Krščanski zakon in družina: njuna lepota in izzivi« je naslov priročnika za župnijske pastoralne svete, iz katerega smo črpali snov za razmišljanje in pogovor na posameznih srečanjih.

Po sklepu SŠK je letošnje pastoralno leto namenjeno družini oziroma študiju apostolske spodbude papeža Frančiška – Radost ljubezni. Dokument temelji na družinskih in zakonskih vprašanjih. Ob vsakem srečanju se s pogovorom in izmenjavo mnenj želimo poglobiti v določena vprašanja o krščanskem zakonu in družini – sočutje za pravičnost, poslanstvo in poklicanost v družini. Duhovnik nas v prvem delu vedno nagovori in povabi na osebno razmišljanje o vprašanjih, ki zadevajo naše vsakdanje življenje. Pogosto se uvodna razmišljanja razvijejo v zanimiv pogovor. Včasih tudi prinesejo nove pobude in predloge, kako popestriti dogajanja v župniji.

Misijon – da ali ne – zakaj?

Ugotovili smo, da je od zadnjega misijona v župniji preteklo že dobrih deset let. Po mnenju večine bi bilo treba tudi v naši župniji razmišljati o župnijskem misijonu. Glede na zadnji misijon se je pokazalo, da učinek misijona večji, če se misijon odvija na nivoju dekanije ali več dekanij. To ljudi med seboj povezuje, jih druži in učinek misijona se kaže tudi navzven. Misijon ni zaprt za zidovi cerkva, temveč se seli tudi izven cerkve: v dvorane in na trge.

Seveda pa dobrega misijona, ni brez temeljite priprave. Tako smo ugotovili, da bi bil optimalni čas za izvedbo misijona leto 2019.

Veliko je pomanjkanje duhovnikov, ne le v naši škofiji, temveč povsod. Prišel je čas, da nekaj naredimo za duhovniške poklice »pridelati vsaj en duhovniški poklic«. Od zadnjega duhovniškega poklica v naši župniji je preteklo že več kot 30 let. Zakaj pomanjkanje duhovniških poklicev? Razlog lahko iščemo v spremembah v mišljenju, družbene spremembe in v spremembi miselnosti. Kaj narediti v župniji v tej smeri? Ugotovili smo, da imamo zakonske skupine, katerih člani so hkrati tudi starši in vzgojitelji mladih. Na nivoju zakonskih skupin poglobiti pogovor in razmišljanje na temo »duhovniški poklici«. Vzgoja za duhovniški poklic se začne že v zgodnjih otroških letih. Če otrok ali mladostnik nima ustrezne podpore od staršev, se za duhovni poklic verjetno ne bo odločil. Poznamo zelo malo primerov mladostnikov, ki so se kljub nasprotovanju staršev, odločili za duhovniški poklic.

Od župnišča do cerkve so bile prenovljene stopnice s podesti, tako da bo hoja lažja in varnejša. Namestili bomo

tudi leseno ograjo, ki bo varovala pred padci.

Pred župniščem je treba dvorišče obložiti s tlakovci ter z robniki zaščititi oz. preprečiti vdor meteorne vode v notranjost stavbe. Potreba so tudi manjša dela na stavbi župnišča. Treba bo zamenjati leseni opaž na južni strani župnišča.

Prav tako je treba zamenjati leseni opaž na gospodarskem poslopju ob stavbi župnišča. Pri tem pa so se pojavili pomisleki, ali je sploh potrebno, da se ta gospodarski objekt vzdržuje oz. komu je ta objekt trenutno namenjen.

V reševanje problematike je vključen tudi Župnijski gospodarski svet.

Bližata se še dva velika dogodka: Urhova nedelja in 300 letnica kronanja Svetogorske podobe. Obeh dogodkov bomo deležni tudi župljani. Povabilo na dogodka je že v »Naši vezi«. Na nas je, da se povabilu tudi odzovemo.

POSEBNOSTI ZIME 2016 – 2017

JANKO RUPNIK

Zima v zimski sezoni 2016 – 2017 nam je postregla z nekaj posebnostmi in pokazala, kako kombinacija vremenskih razmer privede do pojavov, ki niso tako pogosti v naših krajih. V grobem rečeno bilo je malo snega, nekaj pravega mraza in precej padavin v obliki dežja.

Najprej malo suhoparnega naštevanja. V prvi tretjini novembra 2016 je že zapadlo malo snega, toliko, da je bilo belo. Ves december je bil brez padavin, nočne temperature okoli – 5 stopinj Celzija. Prva polovica januarja je bila zelo mrzla, enkrat je bilo celo – 16 stopinj Celzija. 13. januarja je močno deževalo, ker so bila tla zmrznjena precej globoko, se je po dolinah začela nabirati voda, nastajala so jezera, ker voda zaradi zmrznjenih tal ni mogla ponikati. Ozračje se je na hitro ohladilo in zbudili smo se v jutro z 10 centimetrsko odejo snega. V zadnji polovici januarja se je vreme zjasnilo in nočne temperature so spet dosegale nekajkrat celo – 10 stopinj Celzija. V začetku februarja je na ta zmrznjeni sneg – in led po dolinah tri dni deževalo. Taljenje snega, močne deževne padavine, zmrznjena ruša, ki ni vpijala vode, so povzročili, da se je voda po dolinah že na tako ali tako lede-nih površinah dvignila do neobičajne višine. Po nekaj dne-vih se je gladina vode po kotanjah vendarle začela nižati. V ostalem delu februarja so bile nočne temperature okrog – 2 stopinje Celzija. 25. februarja je zapadlo 15 cm snega, ki pa je hitro skopnel. 1. marca je zapadlo 2 cm snega. Proti kon-cu marca in prva polovica aprila so bile temperature zelo visoke za ta čas, celo do + 20 stopinj Celzija. Ta toplota je povzročila, da so začele vse rastline bujno poganjati, cvetele so že češnje in hruške, slive. 18. aprila je deževalo, vmes pa tudi malo snežilo. To je bilo zadnje sneženje v tej zimi. In

Jezero s Spodnjem Zavrattcu 1. 2. 2017. Foto Janko Rupnik.

potem je prišel mraz, ki smo se ga vsi bali zaradi pozebe. 19 in 20. aprila je bila zjutraj slana, 21. aprila pa celo suh mraz z – 3,5 stopinje Celzija. Jasno, da so v takem mrazu pomrznile vse občutljive rastline in cvetje sadnega drevja.

Seveda pa je ta igra narave v letošnji zimi nudila obilno posebne zabave otrokom. Ko je po nizkih temperaturah v prvi polovici januarja deževalo, se je voda ustavljala po dolinah in kotanjah. Za tem je bilo dva tedna mrzlega vre-mena, ki je poskrbelo, da so ta jezera zaledenela, nastal je debel led in se obdržal dva tedna. Otroci so te pogoje izko-ristili za drsanje z drsalkami po ledu in celo igranje hokeja. Posebno je bilo zanimivo naravno drsališče pri Rupniku v Gornjem Zavrattcu in tudi zaledenela Slabetova dolina v Spodnjem Zavrattcu.

Še moje opažanje. Kar se moja malenkost zaveda svo-jega obstoja na tem svetu, v dolini pred našo domačijo še nikdar ni bilo toliko vode kot 1. 2. 2017, saj je jezero dose-glo globino v najgloblji kotanji okrog dveh metrov in med sabo z vodo povezalo kar tri doline v dolžini približno sto metrov.

Navedena količina snega je merjena na nadmorski višini 650 m, v višjih legah ga je bilo običajno več, kadar se je sneže-nje pojavljalo med dežjem.

Voda od staljenega snega in dežja se je po zaledenelih bregovih ste-kala v doline, kjer so nastajala prava jezera. Foto Janko Rupnik.

OTROŠKO-MLADINSKI PEVSKI ZBOR ŽUPNIJE ZAVRATEC

ANDREJA KRŽIŠNIK

V tem koledarskem letu smo se malo oddahnili od vseh lanskoletnih nastopov in pevskih vaj in dali poudarek na sodelovanju našega pevskega zbora pri sveti maši.

Zato smo sklenili dogovor, da se bomo dobivali vsako drugo in četrto nedeljo v mesecu in sicer eno uro pred sveto mašo. Po vsaki vaji smo pesem ali dve zapeli tudi pri maši.

Najbolj veseli smo bili, kadar smo lahko prepevali s kora.

Še vedno na pevske vaje in kor prihajajo od štiriletnih otrok naprej do tistih, ki že zaključujejo z osnovno šolo. Temu primerno je vzdušje zelo pestro. Vabimo tudi ostale otroke, da se nam pridružijo v novem šolskem letu na pevskih vajah. Več nas je, bolj veselo je.

TONE KRALJ IN NAŠA ZAHODNA MEJA

ANDREJ MIVŠEK

V zadnjih letih, ko se s številnimi dogodki in obeležji spominjamo tragičnih bojov na soški fronti, bi bilo prav omeniti slovenskega umetnika, ki je po prvi svetovni vojni na svoj način nadaljeval boj za slovensko kulturo in narodni obstoj na naši zahodni meji z Italijo.

Povod za moje pisanje o slikarju (čeprav sem njegovo delo poznal in občudoval že prej) je zanimiva in tehtna knjiga zgodovinarja Egon Pelikana, izdana pri Cankarjevi založbi leta 2016, ter nedavna ekskurzija po poteh soške fronte po italijanskem Primorju in Krasu. Prvič sem se z njegovimi umetninami podrobneje srečal leta 1998 v Moderni galeriji v Ljubljani, kjer so pripravili obsežno retrospektivo njegovih risb, grafik, slik in kipov. Kasneje pa so name napravile globok vtis tudi poslikave cerkva v Trenti, Soči, Šmartnem v Goriških Brdih in na Višarjah. Omenjena knjiga o Tonetu Kralju nam tako prvič poglobljeno predstavi njegov opus stenskih poslikav, ki jih je ustvaril za cerkvene prostore od Sv. Višarij do Trsta večinoma med prvo in drugo svetovno vojno. Njegove umetnine si lahko ogledamo tudi v naši bližini v cerkvah na Šentviški gori, Mostu na Soči, Mengorah, Hrenovicah, Ajdovščini in Slapu pri Vipavi. Če pa kdo zaide na poletni dopust na sosednji Cres, se lahko ustavi v slikoviti vasi Orlec in preveri, ali je tamkajšnja cerkev odprta za ogled.

V zgodovini smo Slovenci kot narod bili deležni raznih krivic v meddržavnih političnih sporazumih in ureditvah. Prvič smo na naši zahodni meji »nasedli« v procesu združitve Kraljevine Italije leta 1866, ko so se ji beneški Slovenci

na plebiscitu priključili v upanju na nadaljnjo naklonjenost in dobre odnose s tamkajšnjim lokalnim gospostvom. Nova oblast kraljevine pa je kmalu pričela z ukrepi proti Slovincem, ki so vodili v »poitalijančenje«. Podobno in še huje se godi Slovincem na Primorskem po Rapalskem sporazumu, ko Italija po uspešnih diplomatskih kupčkanjih pred vstopom v prvo svetovno vojno (Londonski sporazum s silami antante) kljub porazu na Soški fronti pridobi in zasede velik del Primorske ter Istre in tudi Zavratac. Prične se proces vzpostavljanja fašizma in njegove italijanske identitete v na novo pridobljenih prostorih. Italijani sezidajo številna javna poslopja v njihovem značilnem, novem slogu: šole, postaje, sedeže fašistične stranke, kulturne domove, kostnice ter ostala vojna obeležja itn. Da je prepovedana vsakršna raba slovenskega jezika, pesmi in besede v javnosti je na tem mestu vsekakor odveč omenjati. Ko je prepovedan jezik, pa njegovo vlogo prevzame podoba, slika. V razmerah, ko je slovenska beseda v Benečiji in še kje prepovedana celo v cerkvi (zadnji slovenski škof v Julijski krajini je bil Francišek Borgia Sedej, odstavljen leta 1931) in so slovensko osebje samostanov na silo menjavali z italijanskim, je slovenska ter hrvaška duhovščina v Italiji ustanovila Tajno krščanskosocialno organizacijo. Cilj te organizacije je bil ohranjati naš jezik in kulturo na vsakršen možen način – tihotapljenje slovenskih knjig v Italijo, vzgajanje mladih organizatorjev in zborovodij (Italijani so težko čakali, da organizisti toliko ostarijo, da jih zamenjajo s svojimi)... Pri tem so jim veliko pomagali tudi slovenski politiki v takratni Kraljevini

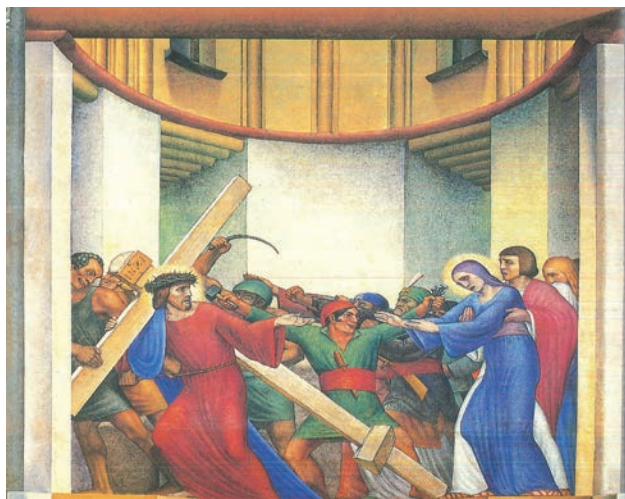

Kristus dobri pastir; Lokev na Krasu, 1942/43.

SHS, še zlasti Anton Korošec. Tu velja omeniti strašno usodo Lojzeta Bratuša, katerega prijatelj je bil Tone Kralj.

Ko so primorski Slovenci na Italijanski strani ugotovili, kako pomembna in primernejša je v takšnih razmerah govorica podobe za kulturno in duhovno življenje naroda, so zaupali številne poslikave in ureditev njihovih cerkva Toneu Kralju. Na Primorskem jih je poslikal in opremil okrog petdeset in nemalokrat je tam ustvarjal in vztrajal v nevarnih razmerah in skromnem plačilu. V Lokvi pri Divači so ga leta 1943 pri slikanju v cerkvi presenetili inšpektorji karabinjeri. Naredil se je neumnega in tamkajšnji duhovnik se je izgovarjal, da so ga najeli le iz usmiljenja, »ker je podobar trčen«. To pretvarjanje je bilo prepričljivo in karabinjerji so ga pustili in odšli. Sicer so motivi poslikave v tej cerkvi Sv. Nadangela Mihaela tipični krščanski, jim je pa dodal močno narodnozavedno sporočilo: v ozadje dogajanja je postavil slovenske kraje, pozitivne osebe na prizorih so naslikane poudarjeno slovenske, negativne pa razpoznavno italijanske – Juda Iškarjot, satan in razbojniki so naslikani kot fašisti. V isti cerkvi je upodobil Kristusa dobrega pastirja, kako rešuje izgubljeno ovco ne med trnjem temveč med bodečo žico v kraški pokrajini. Nanjo prežijo trije volkovi kot simbol Rima oz. okupatorske Italije. Kralj se je najbrž iskreno zahvalil Bogu, da si inšpektorji niso ogledali v cerkvi, kaj ustvarja. Podobno je dodeljeval narodno pripadnost in značaj oseb tudi v drugih poslikavah po primorskih cerkvah in tako pogumno izpovedoval odpor proti italijanski okupaciji in fašizmu.

Tone Kralj je bil rojen leta 1900 v Zagorici pri Vidmu (kraj pri Velikih Laščah). Je brat slikarja in kiparja Franceta Kralja. Študiral je grafiko, slikarstvo in kiparstvo na akademiji v Pragi, arhitekturo pri Vurniku in Plečniku v Ljubljani ter kasneje v Rimu. Izpopolnjeval se je na Dunaju, Parizu in Benetkah. Skupaj s Francetom sta vodilna predstavnika slo-

Jezus sreča svojo mater (stenska poslikava); Hrenovce pri Postojni, 1942/43.

Vojaki, ki mučijo in zasmehujejo Kristusa so zelo očitno naslikani kot Italijani (oblačila v zeleni in rdeči barvi, pokrivala in vojaška čelada, iztegnjena roka kot fašistični pozdrav), v ozadju levo od Marije prepoznamo portret Mussolinija.

venskega ekspresionizma. Izoblikoval se je v času katastrofe prve svetovne vojne in razočaranju Slovencev po njej, ko izgubimo velik del narodnostnega ozemlja na Koroškem in Primorskem. Povsem osamosvojil in ustvarjalno dozorel je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja, ko je deloval na Primorskem. Duhovne in psihične stiske ob tragičnih izkušnjah narekujejo Tonetu Kralju deformiranje vidne stvarnosti in oblikovanje nove simbolike. V njegovem ustvarjanju ima osrednjo, glavno vlogo izražanje duhovnih, eksistencialnih

Rapallo (olje na platnu); 1943.

Svetopisemski sejalec (lesorez); 1921.

vsebin. Kot umetnik je odpravil ločnico med cerkvenim in posvetnim, duhovnim in zemeljskim. Njegova in Francetova dela hranijo v bogati stalni zbirki v Kostanjevici na Krki.

Ena najbolj znanih njegovih del je slika Rapallo iz leta 1943. Ta je po vsebini prava politična izjava in odraža njegovo celotno angažiranost in prizadetost ob naši narodnostni tragediji, po obliki pa spominja celo na karikaturu. Znana je vsebina rapalske pogodbe in njenih posledic za Slovence. Osrednja figura ženske, ovite v trobojnico, predstavlja naše narodnostno telo, ki je prebodeno in razdvojeno z ograjo – rapalsko mejo. Njene noge predstavljajo Primorsko, grizejo jo pobesnele človeške spake, ki predstavljajo z značilnimi pokrivali poitalijančevanje in teror fašistov. Ob njenih nogah prežijo trije volkovi, ki so simbol Italije in tudi znak elitnega 78. regimenta – vojaške enote, ki je bistveno prispeval k zavzetju Sabotina in padcu Gorice v šesti soški ofenzivi v prvi vojni. Spodaj vidimo tudi mošnjo zlatnikov, ki pomeni umazano kupčijo Italije s silami antante, da vstopi v vojno v zameno za ozemlja, ki so pripadala tedanji Avstro-Ogrski (tudi Primorska). Rimski antični kapitelj med nogama volkulje z oznako E. F. (era fascista – fašistično štetje let) pomeni začetek obdobja fašizma leta 1922 in stopnjevanje terorja v Julijski krajini in na Primorskem. Zgoraj na sliki pa vidimo kot maske arogantne, neme in brezbrizne obraze politikov, ki so ustvarili novo politično in ozemeljsko ureditev Evrope v času prve svetovne vojne in kupčkali s slovenskim ozemljem (Londonski sporazum leta 1915) ter tudi dopustili teror fašizma in nacizma na naših tleh. Obra-

zi nosijo na čelih črke, ki sestavljajo ime Rapallo. V levem zgornjem kotu je slikar umestil nemškega orla, ki grabi in se prilašča roke telesa in pomeni zasedbo Koroške.

Za zaključek bi povabil bralce, da izkoristijo kako priložnost, ko so na poti proti zahodu, ali pa se odpravijo z dodatnim ciljem na nedeljski izlet in si tako ogledajo kakšno umetnikovo brezčasno poslikavo na Primorskem. Lahko se zavedamo, da nam je kljub vsemu dano imeti lastno državo in kulturo ter da je najbrž marsikatera Kraljeva cerkev že v slabem stanju.

Slikovni vir: Tone Kralj 1900-1975 – katalog ob retrospektivi, Moderna galerija Ljubljana, 1998

»ŽE OD MALEGA SEM RADA MASIRALA«

MOJCA LAZAR

Učiteljica plavanja in smučanja ter maserka in refleksoterapevtka – vse to je Metka Lazar z Maticev'ga griča, študentka zaključnega letnika Aplikativne kineziologije na Fakulteti za vede o zdravju v Izoli.

► **Verjamem, da je veliko bralcev zdaj debelo pogledalo, kaj na tem svetu je Aplikativna kineziologija; gre namreč za dokaj novo, manj znano vedo?**

Drži, je precej nova veda, ki pa je po svetu precej bolj poznana in uveljavljena kot v Sloveniji. Čeprav se na srečo tudi pri nas to spreminja, saj je vedno več ljudi, ki potrebujejo znanje kineziologa. Preprosto povedano je kineziologija veda o gibanju (kinesis (grško) = gibanje). Proučuje telesno dejavnost ljudi ter njen vpliv na zdravje, zmogljivost in gibalno učinkovitost posameznika, družbo in kakovost življenja. Telesna aktivnost iz kineziološke perspektive vključuje vadbo z namenom ohranjanja in izboljšanja zdravja in splošne telesne priprave, učenje gibalnih spretnosti ter vsakdanje aktivnosti, ki pogojujejo gibanje (vsakodnevna opravila, delo, šport, igra). Kineziolog poskuša s svojim strokovnim delom upoštevati znanje, principe in načela biomehanike, anatomije, fiziologije, medicine športa, psihologije, sociologije, antropologije, filozofije in pedagogike.

► **Kako pa si se sploh odločila za ta študij?**

Na ta študij sem si želela že odkar sem začela razmišljati o študiju po srednji šoli. Imela sem sorodnika, ki je prav tako hodil na kineziologijo, kar me je še dodatno navdušilo. Od vedno me je namreč zanimalo človeško telo, njegovo delovanje, predvsem pa sem že od malega rada masirala in sem se želela naučiti več o delovanju, patologiji, anatomiji in fiziologiji človeka.

► **Kot učiteljica, kaj bi rekla, da je pri učenju novih motoričnih sposobnosti, novih športov (plavanje, smučanje...) najpomembnejše? Želja, vztrajnost...?**

Večinoma učim otroke, od začetnikov, pa tudi tistih, ki že malo bolj znajo. Predvsem je pomembna otrokova želja, da se želi naučiti nekaj novega, saj je drugače učenje manj učinkovito. Zelo je pomembno, da se vse motorične sposobnosti (hitrost, koordinacija, preciznost, ravnotežje, moč, gibljivost in vzdržljivost) začne razvijati že v zgodnjem otroštvu, saj so takrat otroci najbolj dovzetni za spremembe.

► **Kaj bi recimo svetovala staršem, ki želijo, da bi njihov otrok npr. smučal, sam pa si tega ne želi?**

Iz izkušenj povedano, otroka naj ne silijo v neko dejavnost, ki si je ne želi opravljati, saj se mu lahko zameri,

pa tudi učitelji imamo veliko več dela, predvsem z njegovo trmo. ☺ Lahko na lep način z njim to poskusijo, vendar če otroku ni všeč, naj ne silijo več. Mogoče mu bo čez čas postalo všeč in se bo teh dejavnosti lotil sam.

► **Kako je s plavanjem kot rekreacijskim športom? Bil naj bi zelo koristen, ampak se ga verjetno pre malo poslužujemo, predvsem pa nam predstavlja zgolj sprostitvev na poletnem oddihu.**

Plavanje je eden najkoristnejših športov, saj nam vzgon vode omogoča prijetno, lahko gibanje, pri čemer se naša teža enakomerno porazdeli in tako lahko razvijamo mišice celega telesa, pri tem pa ne obremenjujemo sklepov in hrbtenice. Prav zato je primerno za vse tiste, ki imajo razne težave na primer s tekom, ker pri tem obremenjujejo sklepe, pri plavanju pa za razliko ne pride do obremenitve sklepov.

► **Na podlagi tvojih izkušenj, kaj je največkrat razlog, zakaj ljudje hodijo na masaže? Problemi v mišicah, bolečine ali zgolj sprostitvev?**

Največkrat pridejo ljudje na masažo, »ko jih kaj boli« - kot rečejo. Največkrat so to bolečine v predelu hrbtenice, vratu, nog... Do tega pride predvsem zaradi dela v službi, kjer si ne vzamejo aktivnega odmora, da bi se malo razmigali in sprostili napetost v mišicah. Žal je malo takih, ki hodijo na masaže redno, za sprostitvev, čeprav bi si vsak moral vzeti vsaj malo časa zase in oditi na masažo, že zaradi preventive.

► **Pravijo, da po napornem delovnem dnevu človek enostavno nima časa za telovadbo, ampak nekaj razteznih vaj bi vsekakor zelo koristilo, kajne?**

Seveda, že na samem delovnem mestu bi si morali vzeti nekaj minut pavze na vsako uro in se malo razmigati. To pomeni narediti nekaj razteznih in krepilnih vaj za mišice, ki se jih obremenjuje. Iz ergonomskega vidika tudi pri sedenju na delovnem mestu ne obstaja samo ena idealna drža, ampak je priporočljiva pogosta menjava položaja telesa (naklon trupa, položaj rok, nog...), nastavitev stola in delovnih aktivnosti (sprehodi, vstajanje ...). Če pa koga zanima kakšna vaja za njegovo delovno mesto, pa me »pocukajte za rovak« in vam z veseljem odgovorim. ☺

► ***Na veliko opozarjajo na nepravilno držo za računalniki, kakšno je tvoje mnenje o tem?***

Tudi sama delam v proizvodnji in lahko vidim, kako se delavci držijo za računalniki. Težko jih je naučiti pravilnega položaja, če že vso delovno dobo tako delajo. Vendar ravno zaradi tega prihaja do poškodb, največkrat hrbtenice (npr. discus hernia, ishias...) in posledično do bolniške odsotnosti. Torej, potrebno je prilagoditi položaj delavca za računalnikom, to pomeni prilagoditi položaj podlakti, nadlakti, zapestja, vratu, telesa, nog na ustrezno višino, prav tako je potrebno prilagoditi višino ekrana, stola, oddaljenost predmetov in obremenitve.

► ***Sicer tu pri nas na vasi nimamo takih problemov, saj v večini uživamo doma pridelano hrano, ampak še vseeno – kako je res z zdravo prehrano v današnjih časih?***

Mislim, da v Zavratcu s tem res nimamo težav, drugje, v večjih mestih pa se opazi razlike. Ljudje se prehranjujejo manj zdravo, vendar, kar je ključnega pomena in mislim, da bi moral to upoštevati prav vsak, je zaužitje petih obrokov na dan. To pomeni, da se ne spušča obrokov, vsak posameznik pa bi moral vedeti, da se mora obenem tudi dovolj gibati. Saj če samo vnašamo energijo vase, jo moramo tudi porabiti, drugače se nam to pozna na tehtnici.

IZGINULE DOMAČIJE V OKOLICI ZAVRATCA

JANKO RUPNIK

Nadaljeval bom z naštevanjem in opisom domačij, kot je bilo predstavljeno v prejšnji številki Oglarja. Tokrat bodo predstavljene domačije s področja Medvedjega brda, z dela ki se dotika Zavrata in okolice. Videli bomo, kje vse so stale razne stavbe, od nekaterih so še ostale ruševine, nekatere so popolnoma izginile.

Kamenikova koč

Nima hišne številke, stavbna parcela št. 78 v KO Mevedje brdo.

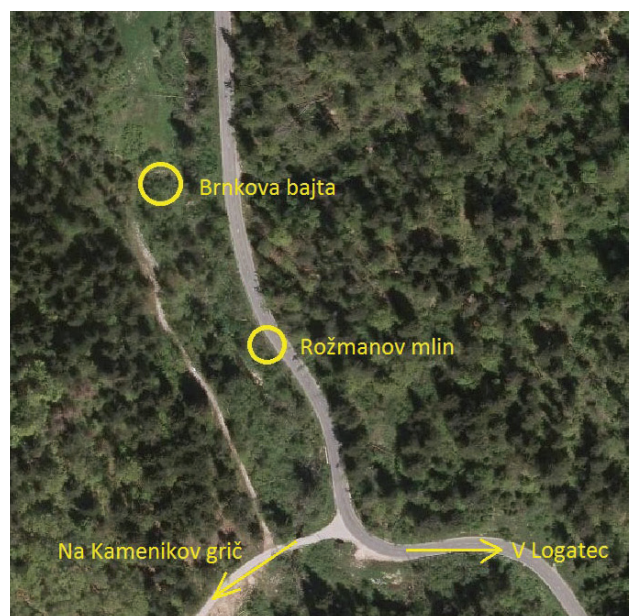
Vrisana je v katastrski karti iz leta 1823, bila je lesena in je spadala pod Kamenikov grunt, čigar gospodar v tem času je bil Gašper Istenič. Stala je na mestu, ko grapa Jakopnika prehaja v travnik Brnkovega Loga; ali točneje ob hudournem potočku, ki priteče izpod Kamenikovega griča, in prečka sedanjo cesto Zavratac Log. Obstajati je prenehala verjetno v letih 1870 – 80, ko je bil ta del zemljiške posesti odprodan od Kamenikovega grunta. Glede na veliko oddaljenost od Kamenikove domačije, je verjetno imela status koč. Kdo je v njej živel, ni najdenih podatkov, ker ni imela svoje hišne številke. Sedaj je na tem mestu travnik.

Rožmanov mlin.

Stara hišna številka Rovte 19, stavbne parcele 109 – hlev, 110 – hiša, 111 – mlin v KO Rovte.

Mlin je vrisan v katastrski karti iz leta 1823. Domačija je imela kar tri stavbe – stanovanjsko hišo, hlev in mlin. Stal

je na zemljiški posesti Rožmanovega grunta iz Rovt. Edini najdeni podatek je, da je v njem z družino okoli leta 1800 živel Matija Istenič. Glede na bližino Kamenikovega grunta, je morda izhajal iz Kamenikovega rodu. Te stavbe so stale na desnem bregu Rovtarice, kakih 70 metrov nižje od odcepa ceste, ki čez most vodi na Kamenikov grič. Kdaj je nehal obratovati, ni znano. Sedaj preko teh stavb poteka cesta Žiri Logatec, viden je samo spodnji del zidu hiše.

Rožmanov mlin in Brnkova bajta na malo nižje od lokalne ceste, ki vodi s ceste Logatec Žiri na Kamenikov grič.

Mesto, kjer je v dolini Jakopnika stala Kamenikova koč.

Stavbe Rožmanovega mlina na katastrski karti iz leta 1823.

Stavbe Lanevskega mlina na katastrski karti iz leta 1823.

Brnkova Bajta

Stara hišna številka Rovte 20, stavbna parcela št. 73 v KO Medvedje brdo.

Ta domačija je bila Brnkova bajta, v lasti Brnkovega grunta iz Rovt 15 – Brnk. Tudi stala je na Brnkovi posesti. Potrebna je kratka razlaga o zemljiški posesti Brnkovega grunta iz Rovt. Severni del katastrske občine Medvedje brdo sega od Trtovske grape do potoka Rovtarice in na zahodu do grape Jakopnika. Brnkov grunt pa je obsegal še del Kamenikovega Griča in ves ravninski del na levi strani Rovtarice in na 'Logu' dosegel celo potok Jakopnika. Tako je ta del Brnkove posesti ležal v katastrski občini Medvedje brdo. Od tod tudi ime 'Brnkov log'. Brnkova bajta je stala na levem bregu Rovtarice, približno 120 M nižje od odcepa ceste na Kamenikov grič. Bila je zidana, ruševine so sedaj še vidne. Leta 1800 je v njej stanoval Primož Malovrh s svojo družino, ki se pozneje naveže na sedanji Urbanov rod v Potoku

in v letih 1900 Pavel Popit – Pavličk z družino. Na tej hišni številki so v različnih časih vpisani še drugi gostači – vpisi v župniji Rovte.

Lanevski mlin

Stara hišna št. Medvedje brdo 29 – po katastru, župnija ga je vodila pod številko Medvedje brdo 30. Stavbne parcele 67 – majhna lesena stavba, 68 – mlin, 69 kašča in 70 – hiša v KO Medvedje brdo.

Ko s ceste Logatec Žiri zavijemo navzgor v Lanevsko grapo, proti Kamenikovemu griču, pridemo do mesta, kjer je pred časom stal Lanevski mlin. Starejši se stavbe še spomnimo, sedaj so na tem mestu vidne le še ruševine mlina in kotanja, kjer je stala stanovanjska hiša. Na tem mestu je sicer bilo v času obstoja Lanevskega grunta pravo malo naselje – kar štiri stavbe, vse v lasti Lanevske domačije. Na desni strani potoka zidana stavba mlina in poleg še ena manjša zidana

Označeno mesto Lanevskega mlina z ostalimi stavbami na sedANJI karti

stavba, najbrž hlev v starem katastru je vpis precej nečitljiv. Na levi strani potoka poleg poti pa sta stali še dve leseni stavbi, manjša – kašča in večja – stanovanjska hiša, s hišno številko Medvedje brdo 29 s hišnim imenom Lanevska bajta. Vse te stavbe so stale na zemljiški posesti Lanevš in bile tudi v lastništvu Lanevskega grunta. Po arhivskih zapisih fare Rovte so v tem mlinu prebivali mlinarji in gostači z družinami Anton Petrovčič – poznejši Zveršan, Jožef Jereb iz Rovt, Simon Otrin iz Zavrata. Ruševine jezua, mlina, kašče in stanovanjske hiše so še vidne.

Grižarjeva koča

Brez svoje hišne številke, vodena je bila pod h. št. Grižarjevega grunta, stavbna parcela št. 65 v KO Medvedje brdo.

Preselili se bomo v na vrh Rebri nad strugo Jakopnika ali še boljše Potoka, v bližino 'Krštofove' domačije. Če bi šli iz Zapotoka na mestu, kjer se struga Potoka najbolj približa cesti, naravnost navzgor po pobočju na Medvejski strani, bi prišli do doline, ki še ni poraščena z drevjem. Na zahodni strani te doline bi našli kotanjo, v kateri je nekdaj stala Grižarjeva koča. Po vpisih iz katastra 1823 je bila v lasti in je tudi stala na zemljiški posesti Grižarjevega grunta. Na kartah iz leta 1869 je stavbna parcela še narisana, je pa prečrtana. Stavba je bila lesena. O njenih stanovalcih ni najdenih podatkov.

Na označenem mestu je stala bivša Grižarjeva koča.

Smukova domačija

Stara hišna številka Medvedje brdo 20, stavbne parcele 46 kašča, 47 hlev, 63 bajta in 64 stanovanjska hiša v KO Medvedje brdo.

To je bila domačija, grunt na Medvedjem brdu. Domačija je ležala ob sedanjem križišču, ko se cesta nad Opaltarjevo domačijo odcepi proti domačiji v Narti. Domačija je v posesti imela zidano stanovanjsko hišo in hlev ter dve leseni bajti. Če stojimo v križišču in gledamo proti Potoku, je na desni strani stala stanovanjska hiša in ena bajta, na levi, nad sedanjo cesto pa hlev. Ruševine hleva in hiše so še vidne. Delno se tudi vidi, kje je stala ena od bajt pod cesto, takoj od križišča, ko zavijemo v Narto. Zemljiška posest Smukovega grunta je obsegala košenino nad Podgrivo pod Jernačem in hrib nad kavernami ob Narti in še naprej navzdol do potoka, ki teče po dolini pod Podgrivo. V letih 1820 je bil gospodar na gruntu Gašper Smuk, domačija je imela 1823 vpisano tudi hišno ime 'Pri Pretovčanu', pozneje se jo je prijelo po hišnem priimku hišno ime 'Na Smuku'. Tudi sedaj ta kraj še vedno imenujemo 'Na Smuku'. Kot je bilo v Oglarju letnik 2012 že zapisano, je eden od Smukovih gospodarjev nad Opaltarjevo domačijo iskal svinčeno rudo in se s tem kopanjem tako zadolžil, da je grunt propadel. Približno v letih 1880 je bil Smukov grunt postopoma

Na sedanji karti označena mesta stavb Grižarjeve in Smukove domačije, tudi mesto Požnelove koče v Potoku.

Stara fotografija Potoka, na njej so še vidne nekatere opisovane stavbe, ki jih sedaj ni več.

razprodan, takratni gospodar Valentin Smuk, pa je potem od Kamenika kupil del zemljiške posesti in naredil novo domačijo pri sedanjem Čebeju.

Grižarjeva domačija v Potoku

Stara hišna številka Medvedje brdo 19, stavbne parcele 43 bajta, 44 – hiša in hlev z dvoriščem, 45 – majhen hlev – verjetno ovčji hlev

Tudi to je bila domačija in eden od gruntov na Medvedjem brdu. Domačija je stala nasproti sedanje Opaltarjeve domačije, hiše, ki je v preteklosti bila glavna hiša Požnelovega grunta na Medvedjem brdu. Zemljiška posest Grižarjeve domačije je obsegala del potoške ravnine in breg pri domačiji, celoten desni breg struge Potoka do sedanje Krštofove posesti in velik del gozda izpod Narte, med grapo pod Medvedom in grapo ki poteka izpod Podgrive vse do mostička pod Kamenikom, kjer grapi prideta skupaj. Drugi del posesti je ta grunt imel na južnem bregu Potoške doline od Veharš proti Požnelu. Glede na mešano razporeditev zemljiškega lastništva med Požnelom in Grižarjem na področju Krštofovega griča, Rup in južnega brega Potoške doline bi navedlo na misel, da je Grižarjev grunt nastal pozneje

kot del Požnelovega grunta, ali tudi obratno. Treba bi bilo poiskati še starejše rodovne in zemljiške podatke.

Kar je najdenih podatkov, nam le ti kažejo, da se je na Grižarjevem gruntu izmenjalo kar nekaj gospodarjev različnih rodov. Večinoma so postali gospodarji na podlagi poročnih pogodb – porok, le zadnji je Grižarjev grunt kupil. Kot prvega najdenega na tej domačiji najdemo vpisanega v katastru 1823 Tomaža Nagodeta, rojenega 1783 leta. Z njegovo hčerjo Terezijo se je leta 1843 poročil Anton Mrak, Mrakov iz Dolov in gospodaril na gruntu pri Grižarju. Leta 1868 se z Antonovo hčerjo Nežo Mrak poroči Blaž Kavčič iz Rovt in tako postane gospodar pri Grižarju. Naslednji gospodar pri Grižarju spet postane potom poroke in sicer leta 1892 se z Blaževo hčerjo Marijo Kavčič poroči Jožef Petkovšek iz Rovt št. 31 – Janežev, njegova mati pa je bila Matjaževa iz Zavrata. Umrli so mu vsi otroci, zato leta 1910 Grižarjev grunt kupi Janez Bogataj Urbanov iz Potoka, ki pa tudi ni imel sreče z gospodarjenjem in leta 1932 je bil grunt razprodan. Zemljiško posest so pokupili sosedje in okoličani. Do let približno 1954 je v Grižarjevi hiši stanovala družina Trošt s Primorskega, približno v letih 1958 pa je hiša bila porušena. Prav tako ostala poslopja. Ruševine hiše so še vidne.

Na fotografiji Jakob Nagode in Anton Ipavec, v ozadju je vidna Grižarjeva hiša. Fotografijo hrani Marija Ipavec.

Dekleta iz Potoka in Medvedjega brda, zadaj je delno vidna Požnelova bajta.

Poleg Grižarjeve koče, ki je bila že opisana, je Grižarjeva domačija imela v Potoku še štiri stavbe. Stanovanjska hiša in hlev, eno bajto, ki je stala na ravnini ob sedanji cesti, ki vodi na Medvedje brdo in še majhen hlev nad stanovanjsko hišo ob isti cesti.

Požnelova bajta v Potoku.

Leta 1823 brez hišne številke, po letu 1869, ima že svojo hišno številko Medvedje brdo št. 42, stavbna parcela 42 v KO Medvedje brdo.

Požnelova bajta v Potoku je v starem katastru leta 1823 že vrisana na karti in vpisana kod stavbna parcela št. 42 v zemljiški posesti Požnelovega grunta. Imela je status bajte, bila pa je zidana. Stala je tik ob grabnu nestalne vode, ki priteče mimo Opaltarja in se izlije v strugo Potoka. Stala je na zahodni strani grabna, ta graben je do let 1888 delil Požnelovo in Grižarjevo zemljiško posest.

Ker že omenjam Požnelovo domačijo, bi bilo na tem mestu morda umestno napisati, da je prvotna glavna hiša Požnelovega grunta, bila sedanja Opaltarjeva domačija v Potoku. Poleg je še viden plato, kjer je stal samostojni Požnelov hlev. Leta 1888 je bil del Požnelove zemljiške posesti odprodan, takrat je Požnelovo hišo v Potoku in nekaj zemljiških parcel kupila Frančiška Popit, ki je prednica sedanjih Opaltarjevih Ipavcev. Požnelovi pa so se preselili v njihovo bivšo kočo, sedanjo Požnelovo hišo ob Logaški cesti nad Potokom.

Požnelovo kočo v Potoku je leta 1888 kupila Marija Popit, sestra Frančiške. V njej so pred prodajo živeli gostači,

med njimi tudi predniki Logarjev iz Rudolfovega mlina v Hlevišah. Tudi pred prodajo so v njej živeli Popiti iz Godoviča, sorodniki Marije Popit. V tej hiši je kratek čas živel Peter Ipavec – Opaltarjev, ki je potem odšel v Francijo. Po ustnem izročilu je zadnja v njej živela Frančiška Novak – rojena Likar – vdova, doma z domačije Veharškega kovača. Potom sorodstvenih povezav, je stavba prešla v lastništvo Opaltarjeve domačije.

Starejši se te stavbe še spomnimo. Po mojem spominu je bila v letih 1960 porušena. Ruševin ni več, na tem mestu je sedaj travnik.

Vse te stavbe so spadale pod Medvedje Brdo, čeprav vedno pripisujem v Potoku.

Viri podatkov:

Zemljiška knjiga Vrhnika

Franciscejski kataster iz let 1823 – karte in vpis lastništev

Katastrske karte iz leta 1869

Geodetska uprava občine Logatec

Arhiv fare Rovte

Arhiv fare Zavratec

Ustni viri – Rihard Bogataj, Marija Ipavec

OKROGLI OBLETNICI CERKVE SV. URHA V ZAVRATCU

BERNARDA KOGOVŠEK

Naša župnijska cerkev, posvečena sv. Urhu, obeležuje letos svojo 370-letnico, njen glavni oltar s far-nim zavetnikom pa 160-letnico postavitve.

Pred 370. leti je bila zavraška cerkev s svojimi verniki podružnica župnije Žiri. Na zvoniku nad vhodom vidimo letnico 1647. Čeprav naj bi cerkev obstajala že prej, njene točne zgraditve ne vemo. Zapisano letnico pa razumemo kot sporočilo njenega uradnega začetka, po kateri štejemo starost cerkvene zgradbe. Kakšna je bila takrat njena notranjost, kakšen je bil takratni glavni oltar, ni znano.

Nov, leseni glavni oltar so postavili v letu 1857, se pravi, 210 let kasneje. To dokazuje zapisana letnica in začetnici izdelovalca J. T. na hrbtni strani oltarja. Izdelali so ga namreč v podobarski delavnici Jurija Tavčarja v Idriji.

Začetnici izdelovalca in letnica izdelave na zadnji strani oltarja.

Oltar ima v sredini nad tabernakljem kip farnega zavetnika sv. Urha, ob njem kip sv. Marka-evangelista na levi in kip sv. Klemenca-papeža na desni. (Oba krajna svetnika sta živela v 1. stoletju, sv. Urh pa v 1. tisočletju in mu je na Slovenskem posvečenih 85 cerkva).

V zgornjem delu oltarja so manjše figure: v sredini je Rožnovenska Mati božja, na levi strani sv. Lucija in na desni sv. Barbara.

In kdo je bil Jurij Tavčar?

Jurij Tavčar (1820 – 1892), slikar in podobar, imenovan »idrijski«, se je rodil v Idriji, 10.4.1820, Juriju Tavčarju in Mariji Musič. Slikarstva se je učil v Kranju pri posinovljencu Leopolda Layerja, Jožefu Egartnerju. Naj ob tem spomnim: Leopold Layer (1752 – 1828), je bil pozno baročni slovenski slikar. Njegovo najbolj znano delo je brezjanska Marija Pomagaj, danes milostna podoba, po kateri se imenuje tudi bazilika na Brezjah.

Glavni oltar v cerkvi Sv. Urha v Zavrtaču.

Jurij Tavčar je dobil vzdevek »idrijski« zaradi soime-njaka, prav tako slikarja, le osem let starejšega, ki so ga pa imenovali Jurij Tavčar »ljubljski«.

Jurij Tavčar »idrijski« je imel podobarsko delavnico v Idriji. Delal je oltarne slike, freske, lesene oltarje, tabernaklje in kipe. Mnogo oltarjev in prižnic je tudi prenovil. Od Posočja do Istre, od Notranjske, Gorenjske, Zasavja, Dolenjske do Bele Krajine najdemo njegova dela in izdelke njegove delavnice. V naši bližnji okolici so delo te delavnice vsi trije oltarji v Hotedršici. Sam Jurij je rad slikal, kiparska in rezbarska dela pa je rajši prepuščal podobarskim sodelavcem. Pri njem so se mladi tudi učili in marsikateri učenci so ostali v njegovi delavnici kot pomočniki.

Eden takih je bil slikar in podobar, Jernej Jereb (1838 – 1929), doma z Vrha Svetih Treh Kraljev, ki je ustvaril veliko svojih del po slovenskih cerkvah, največ pa v Beli Krajini. Omenjam ga zato, ker ima nekakšno povezavo z Zavrtačcem. V času izdelave zavraškega glavnega oltarja je bil namreč

pomočnik v Tavčarjevi delavnici, 40 let pozneje pa se je v Zavrtec, k Češmelu, poročila njegova nečakinja, Frančiška Jereb.

Prav je, da omenim še duhovnika, ki je imel zagotovo velike zasluge za postavitev novega glavnega oltarja. To je bil g. Janez Habe (5. 5. 1811 – 9. 9. 1895), doma iz Črnega vrha.

V Zavrtaču je bil od oktobra 1849 do oktobra 1864, kar je polnih 15 let. Pred tem je bil dušni pastir v Čatežu, Zagorju, Trnovem, Planini in na Blokah. Iz Zavrtača pa je bil

poslan v Dražgoše in nato v Ovsišče na Gorenjskem. Umrli je v Kranju, star 84 let.

Zavraška fara je v tem času obsegala poleg Zavrtača še zaselke in vasi: Izgorje, Podklanec, Ravne, Črno, Dole vse do Cigaleta in Anžka ter Potok. To je bilo okrog 20 velikih ali večjih kmetov, ki so pripomogli k postavitvi novega oltarja. Gotovo pa niso s svojimi prispevki izostali tudi bajtarji in posli na kmetijah.

Vsem našim prednikom smo lahko za njihovo skupno zapuščino, ki nam je ostala, iskreno hvaležni!

ŠOLSKE STRANI

Zbrala in uredila: Darja Kogovšek

MAČJI DNEVNIK

Projekt Beremo z mačkom Murijem (... in muco Maco)

Letos je k nam prišla muca Maca. Skupaj beremo. V kovček nam pripravi zanimivo knjigo, ki jo doma s starši ali v šoli prebiramo in ob njej razmišljamo in ustvarjamo. Muca Maca nam je zaupala, da je bil njen prijatelj maček Muri to šolsko leto na obisku v 1. in 2. razredu PŠ Javorje. Mucka sta obe podružnici bralno povezala.

Učenci so morali primerjati dve različni slikanici z istim naslovom. Ob uporabi vseh čutil smo spoznali marsikaj koristnega, kar nam bo v pomoč, pri izbiri knjige.

ZAPIS PRAVLJICE

- Katero si prebral hitreje: prvo ali drugo? Obkroži.
- Katero si bral lažje: prvo ali drugo? Obkroži.
- Kateri zapis pravljice ti je bolj všeč : prvi ali drugi? Obkroži.

Na kratko napiši, zakaj.

Ker je druga bolj smešna in kratka.

- V čem se razlikujeta zapisa pravljice v prvi in drugi knjigi (dolžina, podrobnosti, jezik ...)?

H. Ch. Andersen je zgodbo o grdi rački napisal na dvanajstih straneh. Podrobno opiše mesto, dogajanje, dogodek na kmetiji, lov, izvoljen je ni storki. Zelo dobro opiše račje grdega račka. Uporablja bogat in obširen besednjak. Knjiga je zanimiva brati.

Zapis pravljice je zelo kratek na primer. Dogajanje, ki ga je Andersen v prvi knjigi na celih straneh, je v drugi knjigi je napisana z eno povedjo. $\frac{3}{4}$ vsebine je v drugi knjigi upoštevna.

Knjiga je zabavna

ŠOLSKE STRANI

V prazničnem času je muca Maca popeljala starše in otroke v svet osamljenosti.
Pripravila je knjigo za starše in otroke (Antje Damm: Obisk).

Pozdravljena!

V teh dolgih zimskih večerih, ko človek
raje uživi v to, da se nekateri osamljeni,
da se tudi sami včasih zalotimo, da
si raje kar obredeli doma "že pečjo",
da da bi šli v družbo. Ja, res je in
vedno tace ne je potem premakniti.
Ja, ki živi že dolgo doma, me je obiskala
poudaršnica iz prvega stroke, mi s
sami v obeh čestitah rekče - "no, ti ne boš
bilo toliko doma, kot nam mogle biti jaz"
milo me je in sem se vprašala, ali se oploti
vedam, kako je biti osamljen?
Si smo ne isten človek življenja in prav
da si med nekaj pomagam, se bopatim.
svojin zgedom tudi stroke učim, da
ščem ali se napišem ali. napišem pismo
j oddaljenim tetam, vedno so veseli in
lahki in to nas spodbudi za vnaprej. Je
vedno najtežje narediti prvi korak - ali

boš sprejet, o čem kaj se poročam,
kaj si bolj misli, če pridam ne disk -
a to stroh je vedno odveč - vedno so veseli.

To so bile, so in bodo vedno aktualne
teme: osamljenost, odnosi, počutje in
prijeteljsvo.

Trudimo se zgraditi čimveč mostov in
svet bo lepši. Srečno!

Dnevnik so pisali starši.

Z muco Maco smo potovali iz resničnega v domišljjski svet. In nazaj.

Obisk doma medved

Ko smo prispeli, nas je tam pričakal športnik Grega. Prva točka je bila plezalna stena. Veselo sem prišel do vrha. Ko smo končali s plezanjem, nas je že čakal teleskop. Pogledali smo skozi in videli črno piko. Ko smo vsi pogledali skozi, sem poln pričakovanja odšel delat vodne rakete. Potem nam je Grega pokazal, kako se jo izstrelji. Ugotovili smo, kako je to zabavno. Potem smo streljali z lokom v tarčo. Nisem bil prav dober, zato sem bil tretji. Gospe Mojca in Jana sta nam pokazali lepe sobe, ki jih imajo v domu. Gospa Ksenija nam je pokazala živali. V njihovem domu imajo pravi živalski vrt. Na koncu smo se iz enega nadstropja v drugega spustili po toboganu. Zabavno je bilo. Prehitro so nas prišli iskat Nežini starši.

Ko sem prišel domov, sem ugotovil, da je dom Medved najboljša šola v naravi.

Matija Kavčič, 3. r

Zidar

V svoji mali hišici je živel reven zidar. Delal je podnevi, včasih pa tudi ponoči. In danes vam bom povedal o njegovem delu ponoči. Zvečer ob 19.00 se je z majhnim avtom odpeljal v nočno službo. Komaj je prišel v službo, je dobil v roke samokolnico ter lopato in šel na delo. To noč je moral delati v gozdu. Ko je nalagal pesek, je v grmu zašumljalo. S kotičkom očesa je opazil nekaj rjavega in kmalu za tem se je prikobacal medved. Zakadil se je v zidarja, a se je tik pred njim ustavil, se ulegel, nastavil trebuh in pomigal zidarju, naj ga čoha. Zidarja so roke že bolele, a je kljub temu vztrajal. S tem se je medvedu zahvalil, da ga ni pojedel. Ko se je zidar res naveličal, sta z medvedom do jutra premetala ves pesek in zložila cel kamion opek. Od takrat je zidar postal bogat, ker sta z medvedom pridno delala. To je bila zidarjeva noč.

Vid Menegatti, 4. r

Belouška na obisku

Živela je mamica, ki je zelo lepo skrbela za svoj jagodni vrt. Nikoli ga ni škropila. Nekega dne je prišla na obisk belouška Jagoda. Videla je, kako je mamica pridna. Za nagrado je zalila jagode s čarobno vodico. Jagoda se je debelila in debelila, dokler ni prekrila celega Zavrataca. Mamica je na gostijo povabila vse vaščane. Nekateri so prišli s kanglicami in z lopatami. In nazadnje so prišli še s prikolico in šleparji.

Jerca Kavčič, 1. r

Belouška na obisku

Nekega dne je potrkalo na vrata. Odšel sem pogledat in pred vrati je stala belouška. Začela je govoriti, da so onesnažili njen dom. Ko sem to slišal, sem se spomnil, da je na Vrhniki gorelo. Belouška je skočila na mizo, kjer se je do sitega najedla. Potem je naenkrat zagrmelo in Vrhnika je bila čista kot prej. Iz črnih oblakov je prišel bel oblak in belouško odpeljal nazaj domov. To je bil moj najboljši dan, saj sem spoznal belouško.

Matija Kavčič, 3. r

Velika planina

V nedeljo, takoj po maši sem se preoblekla v planinsko opremo in hitro nekaj pojedla. Ob 12.15 pa smo morali biti že pred šolo. Tam smo počakali še druge. Nato smo se odpeljali do spodnje postaje nihalk. Tam smo počakali pol ure, nato pa smo vsi odšli v nihalko. Imela sem občutek, da letimo. Nasproti nas pa je ena gondula z vso hitrostjo potovala dol. Šef nihalk je rekel, da se obe kabini premikata z enako hitrostjo. A nisem imela takega občutka. Varno smo se pripeljali do zgornje postaje. Kar oddahnila sem si, da smo srečno prišli do vrha. Ko smo po pesku prišli malo višje, smo opazili par krav. Tam pa se nam je odprl čudovit razgled na lepe lesene kočice. Česa takega še nisem videla! Učiteljico smo vprašali, do kam moramo priti. Povedala je. Stekli smo čez travo in prišli do cerkvice, kjer je bil naš cilj. Tam smo brž iz nahrbtnika vzeli sendvič in ugriznili vanj. Mmm, bil je zelo slasten, mi pa zelo lačni in zadovoljni, da smo prišli do vrha. Potem smo odšli pokukat v kočice. Kako rada bi bila lastnica ene take. Med poletjem bi hodila gor na počitnice, izdelovala mlečne izdelke ... Malo pa smo tudi plezali na večje skale. Po ogledovanju smo po bližnjici odšli do nihalk. Hitro smo se naložili vanjo. Gondula nas je z vso hitrostjo kot prej odpeljala dol. A jaz nisem imela občutka, da se sploh premikamo. Prišli smo na trdna tla. Malo smo se še pogovarjali, nato smo odšli domov.

Neža Bogataj, 4. r

Iz mleka – čokolada

Na Veliki planini je v svoji mali hišici živel reven kmet. Na svojem pašniku je pasel kakih 10 krav in 5 ovac. Kmet je krave molzel vsak dan. Ta planina je bila posebna. Krave si lahko pasel še in še, pa trave ni zmanjkalo, saj je kar naprej rastla. Nekega popoldneva so na Veliko planino prišli trije otroci, ki so prespali pri tistem kmetu. Ob polnoči je na pašnik prišel škrt Čokoladar. Pobožal vso živino in odšel. Noč je bila za otroke kratka, saj so šli že ob pol šestih na delo. Lara je pospravila postelje, medtem ko sta Žan in Blaž strigla ovce. Ko pa so začeli molsti krave, je iz vimena priteklo nekaj črnega. Vsi hkrati so poskusili, kaj je to. Bila je čokolada. Ko je prišel mlekar z letalom, je odpeljal čokolado. Od takrat naprej mlekar vozi čokolado in zato so ga preimenovali v „čokoladar“.

Vid Menegatti, 4. r

Iz živalskega vrta je pobegnil tiger

Ko sem v ponedeljek prišla iz šole, sem brž povedala mami za krasno novico, da gremo pojutrišnjem v živalski vrt. Ko je prišel ta srečni dan, smo bili v šoli že uro prej kot po navadi. Čez nekaj časa je pridrvel avtobus. Moj najljubši. V avtobusu smo se usedli po dva. Ko smo prispeli, smo si najprej ogledali žirafe, nato leve in druge živali. Ko pa smo si ogledali tigre in želeli oditi k tjulnom, sem za sabo slišala, kako me nekdo kliče. Obrnila sem se. Videla sem belega

tigra s črnimi progami, kako me kliče, naj pridem k njemu. Hitro sem se izmuznila stran od skupine in odšla k njemu. Prosil me je, naj ga rešim iz kletke. Ker se mi je zasmilil, sem se skrila in počakala, da se je naredila noč. Ko je bila polnoč, sem bila prepričana, da ni nikogar več v živalskem vrtu. Poiskala sem koč, kjer so bili spravljene vsi ključki kletk. Pobrskala sem in našla ključke tigrove kletke. Vesela sem jo odšla odkleniti. Tiger se mi je tedaj milijonkrat zahvalil. Po zahvaljevanju sem mu povedala, kje živim. Zajahala sem ga in odpeljal me je domov.

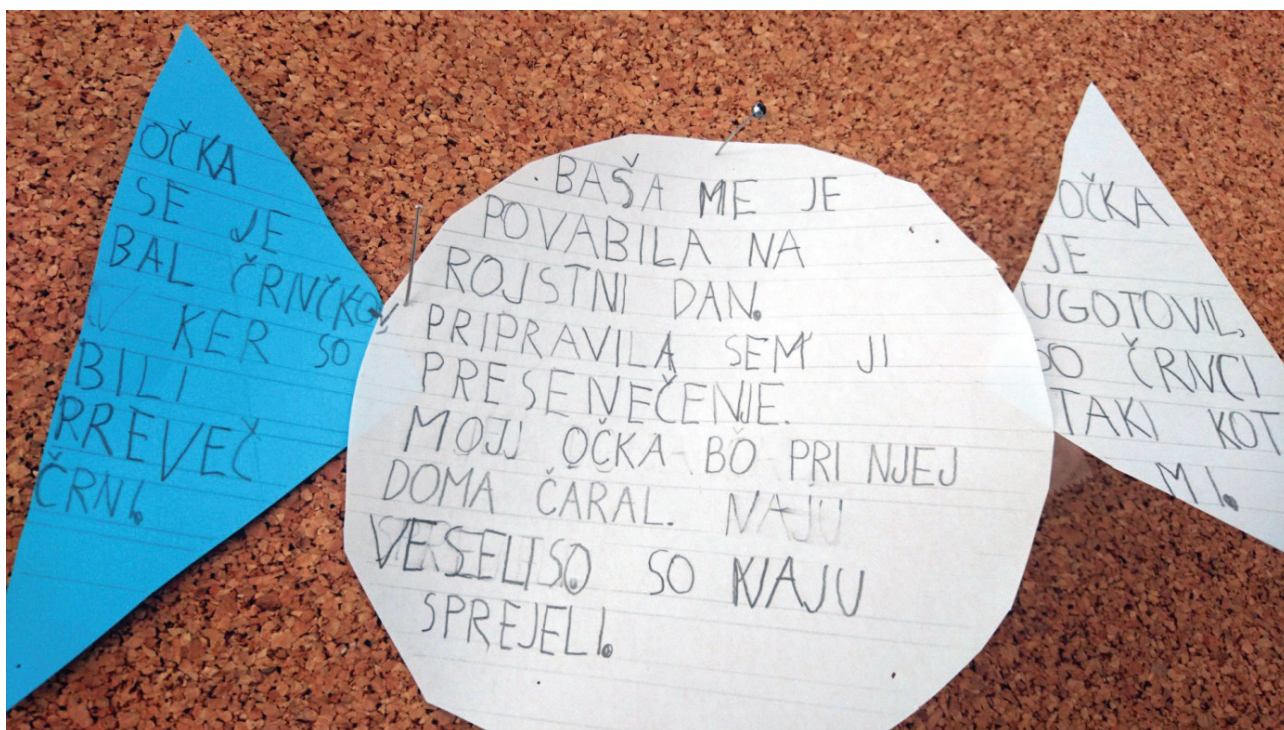
Neža Bogataj, 4. r

Super dan

V sredo, 10. 5. 2017, smo odšli v kotlino Idrijo. V zdravstvenem domu smo imeli zdravniški pregled. Dobro smo ga opravili, saj smo vsi zdravi. Po malici v predavalnici smo odšli v park Mejica. Tam smo navijali za naše prijatelje iz PŠ s posebnim programom. Gregor in Eva sta zmagala v teku. Potem smo odšli pomagat podeljevati medalje. Jaz sem držal rdečo blazinico, na kateri so bile položene medalje. Podelil jih je znani kolesar. Vsi smo bili veseli. Zanimivo mi je bilo, da so tekmovalci ploskali eden za drugega. Vsi so se veselili medalje. Potem smo jedli makarone. Bili so božanski in nasitni. Potem smo se poslovili in odšli domov. Ta dan ne bom nikoli pozabil, ker sem prvič sodeloval pri podeljevanju medalj.

Jošt Pintar, 4. r

Naslednja knjiga, ki nas je čakala v kovčku, je bilo delo sirsko-nemškega pisatelja in mirovnega aktivista Rafika Schamija: Kako se je pogumni očka nehal bati tujcev.

Jerca Kavčič, 1. r

Očka je velik in močan in zna vse, še celo čarati! Ampak, glej no, tak velik mož, pa se boji tujcev! Nekateri ljudje se bojijo neznanega, posebnega, drugačnega. Mi, otroci, se ne bojimo nikogar :)

Obisk bolnišnične šole na rehabilitacijskem inštitutu soča

V petek, 2. 6. 2017, smo že ob 7.26 sedeli v udobnem vlaku. Z vlakom smo se odpeljali v Ljubljano na Sočo. Ko smo prispeli, so nas lepo sprejeli. Spoznal sem Marka, Vida, Nika, Nežo, Lano, Alena in še enega Vida. Preden smo se vsi zbrali, saj so bili eni otoci še na terapiji, so Alen, Marko in Neža pripovedovali, zakaj so tu in kaj delajo. Kmalu je bil čas, da smo s Sočani odšli na Prešernov trg. Med potjo sem se pogovarjal z Markom. Na Prešernovem trgu smo si ogledali otvoritev Znanstivala in Jajčkologijo. Tam sem sre-

čal tudi bratranca Lovra in Naceta, ki je bratov sošolec pri klavirju. Pri koncu pa nas je čakal še ogled mestne hiše. V atriju je imela Hiša eksperimentov veliko različnih postaj s poskusi. Zabavno mi je bilo, ko si se moral podpisati tako, da si gledal v ogledalo. Nastopil je samo še konec. Poslovili smo se in se z avtobusom utrujeni odpeljali domov.

Vid Menegatti, 4. r

PORAJAJOČA SE PISMENOST – MOST MED VRTCEM IN ŠOLO

MAG. MAJA MIVŠEK, PROF. RAZREDNEGA POUKA

V članku izhajamo iz dejstva, da otroci že pred vstopom v šolo »razumejo princip pisanja in so aktivno vključeni v raziskovanje sistema pisanja« (Zrimšek, 2003, str. 19). Različne raziskave doma in v tujini pa dokazujejo, da imajo otroci ob vstopu v šolo različno razvite opismenjevalne zmožnosti, kar je posledica številnih dejavnikov. V začetnem delu bomo osvetlili nekaj teoretičnih izhodišč v povezavi s pismenostjo, predvsem v začetni fazi, kar označujemo s pojmom *porajajoča se pismenost*, v drugem delu pa navajamo nekaj konkretnih priporočil za to, da otroci pridobijo predopismenjevalne spretnosti, ki jih potrebujejo pri nadaljnjem učenju branja in pisanja.

Slika 1: Prve izkušnje s tiskom potekajo tudi prek opazovanja starejših pri branju

Pojmovanje *pismenosti* se je v zadnjih letih močno spremenilo, tradicionalne definicije jo navajajo kot sposobnost branja in pisanja besed in preprostih besedil, v sodobnem času pa se definira kot **zmožnost razumevanja in uporabe informacij iz različnih pisnih virov za delovanje v vsakodnevni dejavnosti v družini, na delovnem mestu in v okolju ter za doseganje lastnih ciljev in za razvoj lastnega znanja in potencialov** (International Adult Literacy Survey).

Premiki v pojmovanju pismenosti so povzročili spremembe tudi v prevladujočih načinih opismenjevanja v šolah. V zadnjem času je opismenjevanje usmerjeno predvsem v proces pridobivanja **funkcionalne pismenosti** – proces učenja branja in pisanja različnih besedil, uporabljenih v

vsakdanjem življenju (Zorman, 2007)¹. Drugačen pristop k opismenjevanju najdemo tudi v definicijah branja, pri katerih »ne gre le za sposobnost hitrega in tekočega pretvarjanja črk v glasove, ampak za hkratno tvorjenje *pomena* v povezavi z bralčevim predznanjem, informacijo pisnega sporočila in kontekstom bralne situacije« (Učni načrt za slovenščino, 2002, str. 94).

Sprememba je tudi v dolžini opismenjevanja: včasih je opismenjevanje »trajalo« do obravnave vseh črk, danes pa pri opismenjevanju ločimo dve obdobji, in sicer *obdobje učenja branja in pisanja*, to je obdobje razvijanja osnovne pismenosti, v katerem posameznik razvija različne spretnosti, sposobnosti, veščine in znanja, vezanimi na branje in pisanje, ter *obdobje učenja z branjem oz. obdobje razvijanja funkcionalne pismenosti in pismenosti na višjih ravneh razumevanja* (Pečjak, 2000).

V članku se bomo osredotočili na **predopismenjevalne spretnosti in zmožnosti**, se pravi na pridobivanje tistih spretnosti in zmožnosti, ki so v predšolskem obdobju zelo pomembne za kasnejši razvoj branja in pisanja. Pri tem velja poudariti, da je od tega, kako dober bralec je otrok v začetnem obdobju, odvisna tudi motivacija za učenje kasneje (dobri bralci se lažje in z manj na(od)pora učijo).

Obdobje učenja branja in pisanja se začne že v predšolski dobi z naravnim razvojem *predopismenjevalnih sposobnosti* ob otrokovih prvih poskusih s tiskom, pri katerih imajo po vzoru starejših ali v spodbudi iz okolja navdih za svoje prve poskuse nekaj izraziti, zapisati, sporočiti. Za to se je uveljavil izraz **porajajoča se pismenost**, s katerim je Marie M. Clay (1966, v Marjanovič Umek, 2013) opisala vedenje predšolskih otrok, ki so uporabljali knjige in drugo pisno gradivo in s tem pridobivali pismenost na neformalen način.

¹ »Kakovost znanja se ne meri le po količini poznanih dejstev in rešitev, pač pa po njihovi trajnosti in uporabnosti za postavljanje in reševanje novih problemov, po razumevanju sebe, drugih in okolja ter po sposobnosti pridobivanja novega znanja. Eden od temeljnih pogojev za kakovost je funkcionalna pismenost, ki je v našem prostoru nizka. To je še posebej pomembno v okoliščinah hitrih tehnoloških in socialnih sprememb, ko znanje hitro zastareva. V šolskih programih in pri ocenjevanju znanja je prepogosto poudarjeno reproduciranje posredovanih dejstev, ne pa njihova razlaga, razumevanje in uporaba pridobljenega znanja v novih situacijah.« (Izhodišča kurikularne prenove, 1996, str. 12.)

Slika 2: Otrok posnema starejšo, dejavnosti zahtevajo deloma že usmerjeno vendar kratkotrajnejšo pozornost. Uči se listanja v pravo smer in opazovanja. Dela se da bere oz. bere po svojih dosedanjih predstavah o branju.

Otroke običajno zanimajo napisi že v predšolskem obdobju. Pogosto se vprašanja, ki se porajajo otrokom, nanašajo na to, kako pišemo in zakaj, ter kako se kaj napiše/prebere. Za predšolsko obdobje je značilno zanimanje za pogovor o pisani besedi in vedno večje ozaveščanje znanja o pismenosti.

- › Raziskave potrjujejo spontan razvoj predšolske pismenosti.
- › Otroci v simbolni igri posnemajo odrasle (tudi v pisanih dogodkih).

- › Motivirani so za *samostojno* raziskovanje (odkrivanje) pomena pismenosti.
- › Pismenost (imena, oznake) uporabljajo za medsebojno sporazumevanje (Hall, 2003).

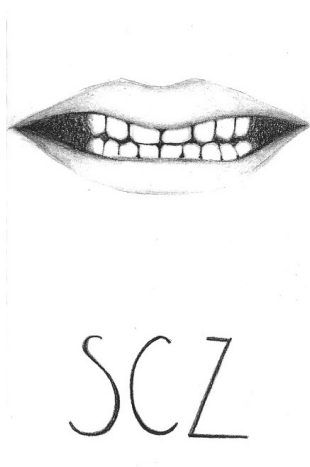
Pri razvoju pismenosti sodelujejo vsi 4 dejavniki: **govorjenje, poslušanje, pisanje, branje**. Med sabo so zelo povezani, razvijanje ene spretnosti vpliva na razvoj drugih. Pomembno je, da se zavedamo, da je v prvem razredu poudarek predvsem na prvih dveh dejavnostih, torej na *govorjenju in poslušanju*, predvsem pa na pridobivanju in/ali razvijanju različnih *predbralnih zmožnosti* (učenje zveze glas-črka je le ena od številnih zmožnosti in nima največjega vpliva na učenje branja).

Osnova predopismenjevalnih zmožnosti je zagotovo kakovost in količina **pogovora oz. govora doma**, začeni od prenatalnega obdobja naprej. V družinskem okolju naredimo s svojim zgledom veliko, če upoštevamo pravila vljudnega pogovora v pogovoru z drugimi odraslimi in otroki, hkrati pa otroke učimo spretnosti, kot npr. počakati na besedo, gledati sogovorca v oči, natančnega poslušanja, ipd.

Pri govoru predšolskih otrok se pogosto pojavljajo težave z izrekanjem nekaterih glasov, npr. šumnikov (Č, Ž, Š), sičnikov (C, Z, S) in glasu R. Do 5. leta naj bi otrok znal izgovarjati vse glasove pravilno, če pa se še vedno pojavljajo težave, je priporočljiv obisk logopeda, milejše oblike pa lahko z ustrezno in redno vajo odpravimo sami. Doma lahko vadite razne preproste vaje razgibavanja jezička (oblizo-

Risbi 1 in 2: Predšolski otrok še ne obvlada povsem glasovne sestave besed in ne razume pravil, npr. presledki med besedami in kje začnemo pisati, v katero smer, kje se podpišemo, ... Pri tem potrebujejo pomoč. Pomembno je raziskovanje funkcije tiska – zakaj pisati, kaj želim sporočiti, kako bom to storil, kaj bom s tem dosegel?

Risba 3: Pravilna lega govornil pri izgovorjavi sičnikov.

vanje – kot mucka, ki pije mleko, pihanje balončkov, dvigovanje jezika na nebo, ipd.). Pri tem je pomembno, da otrok osvoji osnove **pravilne lege govornil** (ustnice, jezik, zobje). Pri šumnikih z ustnicami oblikujemo šobo, jezik pa je **dvignjen**, pri sičnikih pa je pomemben **razteg ustnic** tako, da pokažemo zobe (glej risbo 3).

Pri izgovarjanju glasu R je morda dobro vedeti, da besede, ki se začnajo na glas R (riba, raca, rak) niso primerne za začetno učenje glasu R. Primerne začetne

vaje so npr. hitro iztezanje jezika iz ust (blllll), pa tudi br-rrr, drrr (Kako vozi avto, vrta vrtavka?), pri tem pa je pomembno, da se jeziček v ustih trese.

Na samodejno razvijanje splošne sporazumevalne zmožnosti vpliva **družinsko branje** (prim. Grginič, 2005), pri katerem otrok z odraslimi (največkrat starši) sodeluje v pogovorih o besedilu, opazuje zvezo med zapisanim in prebranim in si izboljšuje znanje o tisku, kar pospešuje potek zaznavanja in zavedanja besed, zlogov in glasov, razlikuje med črkovnim in slikovnim delom besedila, opazuje razlike v vrstah tiskanega gradiva ipd. (prav tam). Dokazano je, da branje odraslih otrokom v predšolskem obdobju pozitivno vpliva na razvoj predopismenjevalnih zmožnosti. Potrebno se je zavedati, da je zelo priporočljiv tudi **pogovor ob branju**, med branjem, po branju knjig. S tem spodbujamo otrokov govor, krepimo besedni zaklad, razvijamo prve zmožnosti na področju skladnje in slovnice. Vprašanja, ki so primerna za pogovor, se razlikujejo od zgodbe do zgodbe in jih oblikujete starši sami glede na poznavanje **otrokovega predznanja, razumevanja in interesa**. In ne pozabimo, ni vse, kar piše, prav. Z vsebino in dejanji junakov se lahko tudi ne strinjamo, zato spodbudimo otroke k presojanju, primerjanju, **izražanju lastnega mnenja**.

Oblikovanje lastnih povedi o vsebini je zelo pomembno, saj otroci pogosto pri obnavljanju pravljice želijo kar se da z enakimi besedami vsebino ponoviti, ne da bi znali tvoriti svojo, zaključeno in smiselno misel oz. poved. Kaj brati? Če ste se naveličali branja domačih knjig, imajo bližnje knjižnice dovolj izbranih in zanimivih slikanic, predšolski otroci pa se lahko vključijo tudi v Predšolsko bralno značko, kar pomeni, da otrokom preberete 5 pravljič, otroci pa narišejo svoje domišljjsko-stvarno doživetje pravljičice. Kar rišejo, je zopet lahko zanimiva spodbuda za pogovor med otrokom

Slika 3: Žiga je bil bolan. Zdravniki so ga pozdravili. Lahko je šel domov. V bolnišnici bi me bilo strah.

Slika 4: Bibarije so prstne igre, pri katerih se vzpostavlja sodelovanje med otrokom in starši. Razvija se občutek varnosti, zaupanja, spodbuja komunikacijo. Biba buba baja, po hrbtu se sprehaja in Sari nagaja ... Otroci se teh dejavnosti ne naveliča. Tale biba je prišla iz Vrtca pri sveti Ani. Zelo radi smo jo imeli.

Slika 5: Iščemo besede na prvi glas N. Otrok mora za to dejavnost imeti že usvojeno zavedanje, da se besede začnejo z različnimi glasovi. Še prej lahko vadimo z besedami na prvi zlog (NA, NE, NI, NO, NU). Otroci postopoma usvojijo zavedanje, da so tudi zlogi sestavljeni iz glasov.

in starši. Ne pozabimo na pesmi in izštevank! Dokazano je, da glasba pozitivno vpliva na razvoj jezika (prim. Zrimšek, 2004), zato če se le da, pojmo doma, ritmično izrekajmo pesmi in izštevank, igraymo na lastna (dlani, noge, ...) in druga glasbila (če jih imamo) in se sproščeno gibajmo ob glasbi.

Poleg družinskega branja, ki je v družinah prisotno v različnem obsegu in kvaliteti, na otrokov razvoj predopisnejevalnih sposobnosti vpliva **opazovanje različnih napisov v okolju**, spoznavanje **koncepta pisave** in dejavnosti, »v katere je vključeno **vidno razločevanje in razčlenjevanje, slušno razločevanje in razčlenjevanje**, vidno-gibalne spretnosti in drugo, kar bo omogočilo razvoj posameznih predbralnih spretnosti« (Kranjc, 2003, str. 49). Pri tem je pomembna otrokova koncentracija in usmerjanje pozornosti, da je otrok zmožen npr. nekaj časa opazovati in primerjati dve sliki med seboj ter poiskati razlike, kaj manjka,

dorisati sliko, da je čim bolj podobna drugi, ipd. Otrokom omogočimo čim več izkušenj na področju vidnega zaznavanja - opazovanja, primerjanja predmetov – oblik in barv (po stenah nalepimo različne slike likov, barv, lahko tudi abecedo). Izpostavljenost otrok tisku sama po sebi vabi k opazovanju, zbujajo zanimanje, otroci se znakov – črk večinoma naučijo ne da bi jih kdo sploh poučeval. Pri usvajanju koncepta pisanja in branja je zelo pomembno, da izhajamo najprej iz razločevanja *bessed*, nato *zlogov*, šele nazadnje *glasov* v besedi. Glasovom pa pripadajo znaki – črke. Slušnemu zaznavanju in razločevanju bi lahko posvetili naslednji članek, saj le-to po mnenju številnih avtorjev (prim. Zorman, 2015) v največji meri pripomore k razumevanju branja in pisanja.

Pri spoznavanju funkcije tiska je pomembno, da se otroci igrajo z raznim tiskom, ki ga ne potrebujete, npr. računi, položnice, telefonski imenik, obvestilo redarstva, ipd. Tudi če še ne znajo brati, otroci preko igre odkrivajo pomen tiska in v medsebojni komunikaciji razvijajo govorne in socialne sposobnosti.

Pri rednem družinskem branju ima pomembno funkcijo tudi t. i. **razvijanje semantičnega ključa**, kar pomeni, da zna otrok na podlagi razumevanja vsebine neke povedi, to dopolniti z ustrežno besedo, in **sintaktičnega ključa**, kar pomeni, da je otrok sposoben npr. sličico v besedilu postaviti v ustrežno vsebinsko in jezikovno obliko (spol, število, sklon). Vse omenjene zmožnosti in izkušnje otrok ob družinskem branju so nepogrešljive za nadaljnje opismenjevanje *in se jih ne da v celoti nadoknaditi pri šolskem delu*.

V prvem razredu je poudarek na **orientaciji** na telesu, v prostoru in kasneje na listu. Otroke lahko že v predšolskem obdobju na igriv način naučimo, kaj je zgoraj in kaj spodaj. Zavedanje lastnega telesa se nam, odraslim zelo samoumevno, vendar strokovnjaki ugotavljajo, da marsikatero težavo s pisanjem, izvirajo prav iz tega. Naredite preprost preizkus: otroku pokrijte oči in naj leži plosko na tleh s hrbtom navzdol. Povejte, da se boste dotaknili roke ali noge (podlaket in/ali meča), njegova naloga pa je, da dvigne roko/nogo, kjer je začutil dotik. Dotikajte se roke, noge posamezno in obeh hkrati, tudi v diagonali. Otrokovi odzivi naj bi bili hitri in nedvomljivi. Poskusite. V predšolskem obdobju so **diagonalna gibanja** še posebej pomembna, saj pri tem sodelujeta leva in desna stran možganov. Diagonalna gibanja spodbujamo s plezanjem po drevesih, zviralih in podobnih konstrukcijah. Obstajajo tudi vaje (t.i. brain gym), pri katerih se npr. z eno roko dotikamo druge roke, pri čemer je pomemben jasen prehod čez sredino telesa (velik lok), risanje mavrice, znaka ∞ , ipd.

Sliki 6 in 7: Hoja po znaku ∞ spodbuja sodelovanje leve in desne polovice možganov. Z lepilnim trakom znak nalepimo na tla.

Slika 9: Razvrščanje po barvi, pincetni prijem pri delu s ščipalkami

Grafomotorika so sposobnosti, veščine in spretnosti, ki jih potrebujemo pri oblikovanju in usmerjanju potez, črk in besed ter zmožnosti za umeščanje grafičnih simbolov in grafičnega niza v prostor. Pisanje je sposobnost, ki si jo je človek tekom svojega razvoja izoblikoval kot potrebo po vidnem zapisu besede. Pisalni center se v možganih nahaja nekje v sklopu gibalnih centrov za prste, dlani, zapestje, laket, komolec in ramenski sklep ter ima asociacijske povezave z govorno-motoričnim, slušnim, vidnim in pojmovnim centrom. Zato že v predšolskem obdobju priporočamo, da otrok čim več rokuje z drobnimi predmeti: zapenja gumbe, zadrge, prebira kamenčke, razplasti papirnat prtiček, odpira in zapira plastenke in tetrapake, ... čim večkrat rokuje s plastelinom ali pa preprosto z odvečnim testom.

Pri tem bodimo pozorni na **pincetni prijem**, ki ga otroci usvojijo že pri enem letu, težavnost lahko kasneje stopnjujemo z rokovanjem z različnimi predmeti, kot so prazne ampule (fiziološka raztopina za čiščenje noska), pincete – tudi doma narejene, npr. prepognjena slamica, ščipalke za perilo, ipd. V prazne ampule lahko natočimo vodo, še bolj zanimivo pa postane, če jim vodo pobarvamo s temperami in barve s kapljanjem mešajo. Lahko imajo nalogo, da s pomočjo ampule prečrpajo vodo z ene posodice v drugo, ipd. Seveda ne mislim, da ste starši dolžni otrokom dnevno pripravljati posebne animacije. Vključite rokovanje s predmeti v vsakdanja opravila, pri čemer naj vam bo prispevek otroka v pomoč. Zavedati se je potrebno, da prvi poskusi otrok terjajo nekoliko več časa, potrpljenja in dobro načrtovanje.

Slika 8: Risanje v plastelin. Za otroke zanimiva igra, ki spodbuja natančno opazovanje in sklepanje je Ugani, kaj sem odtisnil. V kos plastelina odtisnemo predmet iz otrokove neposredne okolice (npr. ščipalko, glavnik, ipd.), otrok pa ugiba, kaj je odtisnjeno.

Vaje za razvijanje fine motorike.

Vaje za razvijanje fine motorike.

Iz navedenega sledi, da otrok pridobi osnovne preopismenjevalne veščine v primarnem, domačem okolju, pri čemer je pomemben zgled odraslih (staršev) in nivo ozaveščenja staršev o pomenu pismenosti ter njihov odnos do branja in pisanja. Nad vsem pa naj ostane osrednja misel, da ohranjamo pozitiven odnos do branja in pisanja. Otroci vztrajajo v dejavnostih, če so motivirani, se pravi na svoj način odkrivajo lastnosti in razsežnosti branja in pisanja.

Več idej na: <http://montessorignezdo.si> in <https://www.pinterest.com> (npr. glej midline crossing, pincer grip).

Vir fotografij:

Maja Mivšek (slike 1–4)

Spletna stran <http://montessorignezdo.si> (slika 5)

Spletna stran <https://www.pinterest.com> (slike 6–12)

Literatura:

Hall, K. (2003). *Effective Literacy Teaching in the Early Years of School: A Review of Evidence*. V: Hall, N., Larson, J. and Marsh, J. (Eds.), *A Handbook of Early Childhood Literacy*. London: SAGE Publications. 315–326.

Vaje za razvijanje fine motorike.

Grginič, M. (2005). *Družinsko branje v procesu začetnega opismenjanja*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Kranjc, S. (2003). *Pouk slovenskega jezika v osnovni šoli*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.

Marjanovič Umek, L. (2013). *Mišljenje in govor kot napovednik bralne pismenosti in znanja otrok: socialna in kulturna perspektiva*. V: Nolimal, F. in Novaković, T. (ur.), *Bralna pismenost v vrtcu in šoli. Teoretska izhodišča in empirične ugotovitve*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 49–62.

Mivšek, M. (2016). *Učinkovitost konstruktivističnega modela opismenjanja*. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Pečjak, S. (2000). *Procesi zaznavanja in mišljenja pri začetnem opismenjanju*. V: *Slovenščina v prvem triletnem devetletne osnovne šole*. Trzin: Založba Izolit. 43–54.

Učni načrt. *Program osnovna šola. Slovenščina*. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf (12. 12. 2015).

Urad Republike Slovenije za šolstvo (1996). *Izhodišča kurikularne prenove* (1996). Ljubljana:

Nacionalni kurikularni svet.

Zrimšek, N. (2003). *Začetno opismenjanje. Pismenost v predšolski dobi in v prvem razredu devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.

Zorman, A. (2013). *Razvoj osnovne pismenosti enojezičnih in večjezičnih otrok*. Koper: Univerzitetna založba Annales.

... ŠE NEKAJ POGOSTIH PRAVOPISNIH VPRAŠANJ IN ODGOVORI NANJE

ANDREJA KOGOVŠEK

I. TROPIČJE.

Ga znate pravilno uporabljati? Pomembno je vedeti dve stvari.

1. Pred njim nikoli ne pišemo vejice.
2. Na koncu ga pišemo nestično (torej s presledkom).

Pravilno: Za ananasovo torto potrebujemo pol ananasa, jajca, moko ...

Napačno: Za ananasovo torto potrebujemo pol ananasa, jajca, moko ,...

Za ananasovo torto potrebujemo pol ananasa, jajca, moko...

II. KAKO JE PRAVILNO:

Če vam izdelek ne **odgovarja**, ga lahko vrnete ali Če vam izdelek ne **ustreza**, ga lahko vrnete?

Pravilno je seveda **ustreza**, saj izdelek ni oseba, da bi lahko odgovarjal.

III. KAKO V POVEDI USTREZNO ZAPIŠEMO URO IN DATUM?

Na izbiro imamo več ustreznih rešitev.

1. Zveza kot *v nedeljo, 9. maja, (bo)* ... se redkeje piše tudi brez vejic, tj. *v nedeljo 9. maja (bo)* ...
2. Tip kot *v nedeljo ob 9. uri (bo)* ... se navadno piše brez vejic.
3. Če prvi in drugi primer združimo, se navadno piše tako: *v nedeljo, 20. maja, ob 17. uri (bo)* ...

IV. PISANJE BESED Z -ER OZ. Z -R

Pri pisanju izpeljank iz besed *minister, december, Koper, liter, meter* se nam hitro lahko v besedo vrine nepotrební -e (*npr. decemberski*).

Ustrezne oblike: *ministrski, decembrski, koprski, litrski, metrski*.

Pri ugotavljanju o ustrezni različici si lahko pomagamo s tem, da jih sklanjamo v rodilniku, kjer vidimo, da bi bili e-ji vrinjeni: *ministra, decembra, Kopra, litra, metra*.

V. VEJICA PRED IN SICER

Pred in sicer vedno pišemo vejico, saj uvaja pojasnilo.

Primer: Moj brat živi na Primorskem, in sicer v Kopru.

VI. KDAJ PIŠEMO VEJICO PRED KOT IN KAKOR?

Pravilo je popolnoma preprosto: vejico pred kot in kakor pišemo, ko sledi glagol, ki mora biti v osebni obliki.

Primeri:

1. *Igral je kot profesionalc.* – Vejice ne pišemo, saj za kot ne stoji glagol.
2. *Igral je, kot bi bil profesionalc.* – Vejico pišemo, saj sledi osebna glagolska oblika (*bi bil*).
3. *Sklenil je raje oditi kot ostati.* – Vejice ne pišemo, saj sledi neosebna glagolska oblika (*ostati*).

VII. NAJPOGOSTEJŠE NAPAKE V SLOVENŠČINI NASTANEJO ZARADI NEUSTREZNE RABE PREDLOGOV.

NA – S/Z in V – IZ

To si zapomnite. Gre za povsem enostavni pravili.

1. Če je nekaj NA strehi, potem pade S strehe. Če je NA mizi, pade Z mize.
2. Ko je nekaj V predalu, vzamemo IZ predala.

Zato ne pošiljamo pozdravov iz morja (razen, če smo takrat v morju in mahamo iz njega) in še manj iz Triglava, saj smo na Triglavu in ne v njem.

UTRINKI SREČKOTA REJCA

SREČKO REJC

Ekološka ozaveščenost, ukrep v skrajni sili.

Papirnati robčki so čudovita zadeva, lahko obrišeš nos ali rit. Samo na vrstni red moraš paziti.

PS. Ali pozna kdo primernejšo besedo za rit, jaz je ne najdem.

Razmišljanje: Poroka veseli dogodek?

Skozi vas se je peljala ohcet, pa se mi je porodilo vprašanje, zakaj hupajo.

Odgovor je na dlani: da se ohcet loči od pogreba.

Vdanost v usodo.

Kdaj se mož vda v usodo? (Beri: se ne ozira več na mnenje drugih o njemu.)

Ko začne pomivati posodo pri dvignjenih roletah.

Življenjsko spoznanje.

Je šel moški manjše postave na pivo. Ga vpraša natararica: veliko ali malo.

Ta dobi odgovor: poglej dedca. Natararica mu postreže malo pivo.

Vsaka podobnost z resničnimi osebami je zgolj slučajna.

ČIGAV JE KOVK?

SREČKO REJC

Poskus odgovora na še vedno aktualno temo

Pred leti (dogodek se je odvijal v gostilni) na pogovorih ne vem sicer ali je bila miza okrogla, se je razvila debata, čigav je Kovk, vzpetina nad Ravnami, Črno, na obrobju Dol, kjer se greben iz Mrliš in Dol spusti proti dolinama Sovre in Žirovnice, ali pa, kjer se začne čudoviti svet grap in samotnih kmetij preko Idrška do Ledinskega Razpotja.

Prisotni so bili predstavnik Dol in Zavrata, predstavniki Raven pa so bili neupravičeno odsotni, ali pa mogoče samo slabo obveščeni. In tako se je Kovk vlačilo zdaj na eno, zdaj na drugo stran, zdaj v Dole nato v Zavratac. Upoštevalo se je vse: geografska, zgodovinska, biološka, geološka, fizikalna, kemijska, naravoslovna, astronomska in tako dalje dejstva. Do dogovora ni in ni prišlo in tako so me prosili za arbitra, naj odločim, čigav je Kovk. Pa mi pride misel: Kovk je naš.

Kovk je naš, vseh nas, ki uživamo na poteh in stezah

nanj in okoli njega, vseh lastnikov, ki se trudijo na njegovih strminah, vseh, ki nam ob pogledu z okoliških vzpetin vztrepeta srce ob pogledu na njegovo značilno silhueto ...

KOVK JE NAŠ